

6 RUNDVANDRETURE

Rundvandreturene udgør en samlet rundvandretvej på 125 km.

Et samarbejde mellem Hirtshals kommune, Statsskovvæsenet og Fodslaw Hirtshals har muliggjort den praktiske gennemførelse af de seks naturskønne rundvandreture.

Rundvandreturene er sponsoreret af Hirtshals kommune og Tuborgfondet.

Til hver af turene findes et tilhørende kort. Alle ture er endvidere afmærket med retningsangivelse og rutenummer.

Turene 1-4 starter ved Statoil Servicecenter, Vestergade 1, runddelen i Hirtshals.

Turene 5-6 starter ved Shell, Hovedvejen 4, Tornby.

Hvis startkort ønskes, kan det købes på:

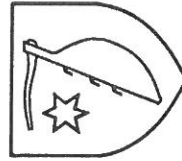
- Hirtshals Turistbureau, Nørregade 40, 9850 Hirtshals, tlf. 98 94 22 20
- Statoil Servicecenter, Vestergade 1, 9850 Hirtshals, tlf. 98 94 11 38
- Shell Tornby, Hovedvejen 4, Tornby, 9850 Hirtshals, tlf. 98 97 70 82

Stempling af kort foregår på de to servicestationer.

Bruges startkort findes der orange poster med kontrolbogstav på turafmærkningerne.

For alle interesserede, som vil vide mere om seværdighederne og egnen, er der en litteraturliste bagerst i brochuren.

HIRTSHALS KOMMUNE
PLAN- OG UDVIKLINGSSEKTIONEN

TURSTART

Hirtshals og omegn byder på en spændende historie. Forklaringerne fører de mest uventede steder hen i tidligere tiders liv og begivenheder.

Rundvandreturene er et interessant bekendtskab med denne dramatik.

Det hele starter i Hirtshals og Tornby. To byer, hvis særpræg har betaget mange mennesker.

HIRTSHALS TIDLIGE HISTORIE

Fæstegården Lilleheden lå på de øde og fattige marker. Gården gav i 1700-tallet det første danske navn til området.

Siden har Hirtshals taget navn efter hollandske søkort. Søfolkenene syntes, at pynten lignede halsen på en hjort og skrev Hartzhalss på deres søkort.

De tidlige Hirtshalsboere var oftest fæstebønder. De skulle ikke have noget af at forlade det faste element. Andre var ikke så bange for havet. De gik på fiskeri og supplerede jordens afgrøder med havets.

Fiskeriet opstod

Fisken, de fangede, blev afleveret til herremanden på Asdalgård eller byttet bort til "landkrabberne" for deres smågrise, brødkorn eller øl og honning.

Omkring 1874 var der ca. 30 familier, der levede af fiskeri.

Fiskernes arbejde var risikabelt. Det hændte ofte, at de måtte kæmpe en brav kamp mod det uregerlige Vesterhav, som gav dem deres levebrød. Fiskerne så derfor gerne en mole i Hirtshals, men deres store ønske gik først i opfyldelse i 1880. Fiskerne måtte tilmed vente endnu 10 år, inden de fik deres egen redningsbåd.

Nu var der basis for en smule erhvervsfiskeri, og dette var begyndelsen til byen.

HIRTSHALS OG OMEGN

Den vilde natur, som fiskerne formåede at gøre til deres hjemsted, fremtræder stadig som da de første beboere slog sig ned. De blev mødt af et landskab, der er formet af de store istider.

Omegnen byder også på spor fra den fjerne fortid. Her har landskabet været beboet og dyrket af mennesker i århundreder. Derfor findes gamle huse, kirker og herregårde helt tilbage til vikingetiden. På bakkerne ligger gravhøje fra stenalderen, som er ældre end de store pyramider, og det spørger omkring dem. Gamle sagn fortæller om mærkelige hændelser, tragedier og skæbner.

Havet

Overalt fornemmes den salte havluft. Det hører med til Hirtshals. Sommetider står der en stiv kuling ind fra havet. Så slår bølgernes mod kysten og kaster vraggods, muslingeskaller, glatslebne sten og rav ind på den 40 km lange strand.

Havet er også årsag til det specielle lys over Vendsyssel, der fremkommer ved lysspejlinger fra havet.

HIRTSHALS

En ung by

På trods af omegnens tidlige historie startede det hele i dette århundrede med lidt småfiskeri. På det tidspunkt anså man det for en umulighed at bygge en havn ud i det åbne hav. Men i perioden 1917 - 1930 blev ønsket om en havn en realitet. Ingeniør J. Fibiger ledede dette pionerarbejde.

Fra da af tog bydannelsen en rivende fart, og Danmarks første bylankonkurrence blev udkrevet. Steen Eiler Rasmussen, dansk byplanlægnings nestor, vandt konkurrencen som kun 21-årig. Byens stjerneformede vejnet, som udspringer fra rundkørslen, er et resultat af Steen Eiler Rasmussens plan.

På havnen blander mågernes skrig sig med fiskerbådene, som lægger til kaj på alle tider af døgnet - så der er altid liv på kajen. Aktiviteterne kulminerer om morgenen i fiskeauktionshallerne.

Rute 1, 2 og 4 går forbi fiskeauktionen, som nok er et besøg værd.

I 1984 byggedes Nordsøcentret. Her findes Nordsømuseet, hvor man kan kigge på de store akvarier, som fortæller om det sære liv under vandet. Hele centret er midtpunkt for forskning, formidling og samarbejde med erhvervslivet.

Rute 1 og 2 går forbi det interessante Nordsøcenter.

Som kronen på værket skal man se Den Grønne Plads.

Udsigten, denne stirren ud over havet, forventningsfuld og sommetider angst, har været udgangspunkt for pladsens udsmykning.

Rute 1-4 passerer Den Grønne Plads, og det er et godt sted at slippe af efter vandreturen. Her fornemmes Hirtshals. En by, hvis pulsslag med tiden fascinerer gæster og indbyggere mere og mere.

1. HAVNENS UDVIKLING

Handlen med Norge tog til i begyndelsen af 1800-tallet. Derfor blev oberstløjtnant Quade og kaptajn Leth sat på opgaven at finde ud af, om Hirtshals egnede sig som havn. Over frokosten blev tanken forkastet. Englænderne kunne jo alt for let sætte sig i besiddelse af havnen.

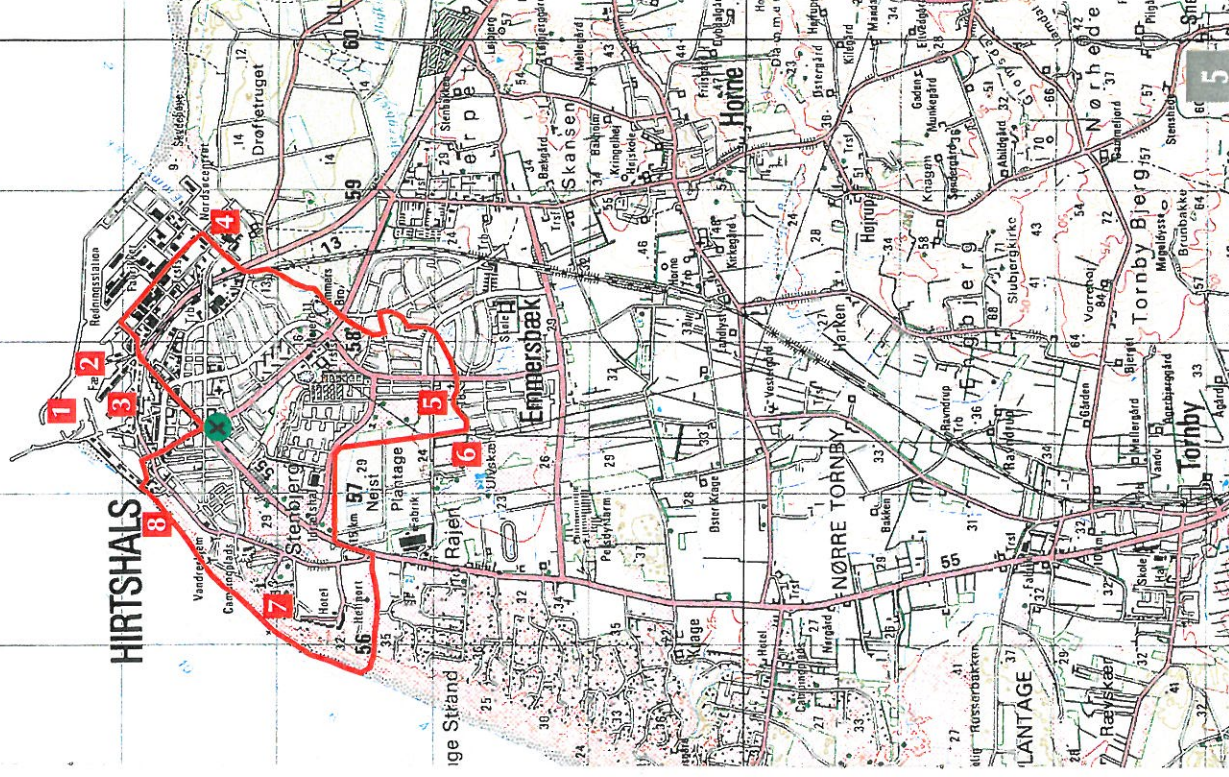
Men Hirtshalsboerne lod sig ikke slå ud. Efter at ideen til en havn opstod i 1804, blev der gjort adskillige forsøg i de 113 år, der gik, inden den endelige sejr var halet i land. I 1930 stod havnen færdig.

I 1960 blev havnen udvidet med det nye vestbassin, netop som det danske storfiskeri satte ind. Dermed var alle muligheder lagt til rette for Hirtshals' udvikling frem til at være Danmarks næststørste fiskerihavn.

Denne udvikling drømte oberstløjtnant Quade og kaptajn Leth næppe om, da de for mere end 100 år siden dødsdømte tanken om en havn på dette sted over en frokost og en flaske portvin.

Nordsøcentret. Foto: Lars Ullitz.

2. COLOR LINE

De store Norgesfærger med flere daglige forbindelser knytter de to lande sammen og åbner porten til Europa. Trafikken er livlig, og stemningen kan være helt international.

3. FISKEAUKTIONEN

Fra ruten langs havnen kan man se over til fiske-auktionen.

Der gøres hurtige handel med torsk, makrel, rødspætte og sild. I den mere eksotiske afdeling finder man blæksprutte, pighaj, rokke og helleflynder. Opkøberne handler ved hjælp af indforståede tegn til auktionarius, så pas på med pludselige bevægelser!

4. NORDSØCENTRET

Kig indenfor på Nordsøcentret, Hirtshals stolthed.

Gennem de store panoramaruder i sælariets bassin kan man beundre sælernes elegante vandakrobatik.

Men Sælariet er blot et af mange tilbud på Nordsøcentret. Man kan lære meget om fiskearterne og fiskeriet i Nordsøen ved de levende udstillinger.

5. EMMERSBÆK KIRKE

Kirken ved Emmersbæk er et nærmere bekendtskab værd. Læs mere herom under rute 3.

6. LURERNE FRA ULVKÆR MOSE

Mørke og rungende toner lød ved de dystre religiøse ceremonier, som udspillede sig ved de hellige samlingspladser. Disse toner stammede fra lurene, som havde små rasleplader, der skabte lydene.

Sådanne to lurer er fundet ved Ulvkær mose i 1988. Lurene kan dateres til ca. 700 før Kristus. De vidner om de hårdføre mennesker, som var i stand til at skabe sig en levevej i det barske Nordjylland.

7. HIRTSHALS FYR

Fra plantagen kan man ikke undgå at få øje på Hirtshals fyr. Det står smukt på Danmarks vestkyst. Læs mere om fyret under rute 3.

8. HUSMORSTRANDEN

Stranden er let at komme til fra byen og blev derfor populær blandt mødre med børn - deraf navnet.

I stenalderhavets tid, for ca. 8.000 år siden, gik Vendsyssels nordkyst fra pynten i vest til Frederikshavn i øst.

Men millioner af tons sand og grus blev dengang som nu ført nordpå langs Jyllands kyst af havstrømmen. Det førte til, at en oddedannelse begyndte mod nord.

Således er Skagens Odde opstået og blevet en af verdens største odder.

BYEN

Havets brusen dæmpes, når man nærmer sig byen. Man kan ikke undgå at lægge mærke til den stemningsfulde grønne plads. Læs mere om pladsen og gågaden under rute 4.

RUTE 2

Turen starter i Hirtshals. Se rute 1 for en beskrivelse af **Havnen, Color Line, Fiske-auktionen** og **Nordsøcentret**.

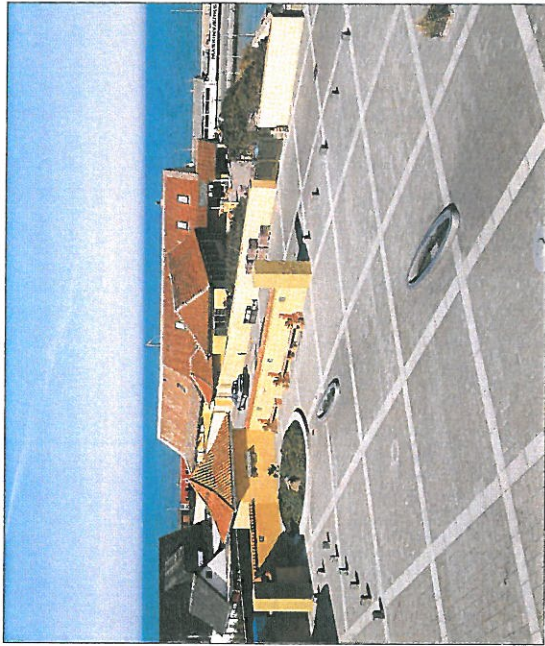
1. LILLEHEDEN KLITPLANTAGE

På de blæsende dage er der læ at finde på turen gennem Lilleheden klitplantage.

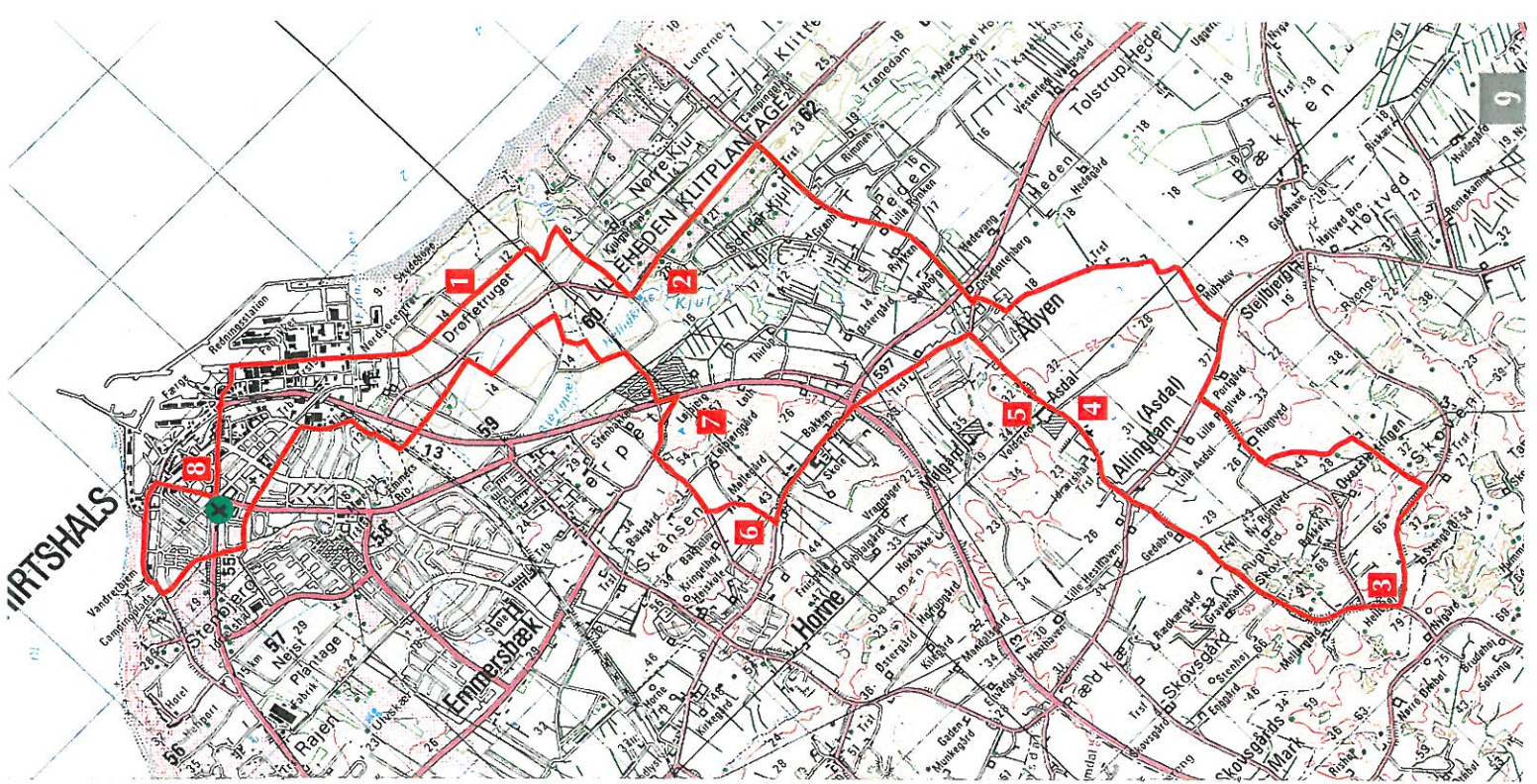
Her åbner der sig et landskab af duftende nåletræer, vandløb, bløde bakker og marker.

I sommerperioden kan traveturen kombineres med skovens spiselige produkter, for naturens spisekammer er gavmildt. Her finder man brombær, tyttebær, blåbær, vilde hindbær og rævling.

I de gode svampeår er der en rigdom af forskellige svampearter i skovbunden - men vær forsigtig og spis kun svampe du kender.

Den Grønne Plads. Foto: Per Bak Jensen.

2. HELDIG KILDE

Kilden fremtræder som et vandhul.

Et af de sagn, der er knyttet til kilden, beretter, at der en nat strandede et hollandsk skib på stranden. Det kom til kamp mellem den berygtede herremand Karl Pølse fra Asdal herregård og hollænderne.

Under kampen blev Karl Pølses hest stukket i bringen af en hollænder's kniv. Den blødte meget, og herremanden red derfor i hast til kilden og vaskede såret, der straks holdt op med at bløde.

Siden har kilden gennem tiderne været hjem søgt som lægedoms kilde.

3. HELLEHØJ

Med sine 89 meter er Hellehøj kommunens højeste punkt. Højen er en morænebakke fra istiden, og herfra er der udsigt over det smukke landskab.

På toppen findes en velbevaret bronzealderhøj, som er ca. 3.500 år gammel.

4. ASDAL KIRKE

Asdal kirke er oprindeligt opført i 1400-tallet som kapel for herskabet på Asdal herregård.

Kirken er en sengotisk rektangulær langhusbygning opført af munkesten.

Det er værd at lægge mærke til det særprægede våbenhus, der stammer fra 1700-tallet. Murene er lavet som bindingsværk, og tagkonstruktionen er gjort synlig, hvilket giver en smuk virkning.

5. ASDAL HERREGÅRD

Herregården stammer formodentlig fra 1300-tallet.

Fra Asdal herregård går der en sti til voldstedet. Her lå for snart 700 år siden Asdalborgen, hvis hovedfløj var 41 m lang. Borgen var en af de mange danske borge, som i det urolige 1300-tal blev opført for at beskytte mod fjendtlige overfald. I midten af voldstedet ligger den 12 meter høje banke, som har rummet selve borgen.

I 1700-tallet blev fæstebønderne på Lilleheden, som Hirtshals blev kaldt, tilknyttet Asdal herregård. De måtte aflevere en del af deres sparsomme fisketangst til herremanden som lejebetaling for fæstegårdene.

Karl Pølse

Ridder Karl var Asdal herregårds ejer i ældgammel tid.

Sammen med sine to brødre byggede han gården for de mange midler, de røvede fra skibe, som forliste på kysten.

I sin tid kom ridder Karl og en anden herremand op og skændes om hvem af dem, der var den rette ejermand til et vildsvin. Broder Mads foreslog, at Vorherre selv skulle afsige dommen.

Svinet blev derfor skåret i to dele, og en halvdel blev hængt op på hver af de to herregårde. Den, hvis halve flæskeside holdt længst, ville få ret. Den anden part skulle da bøde svinets værdi.

Det viste sig snart, at Ridder Karl havde retten på sin side. Denne forunderlige guddom skaffede Ridder Karl stor anseelse, og han blev så fornøjet, at han ville have et minde derom i sit adelige våben. Desværre havde Ridderne Gris, Galt og Orme allerede både hele og halve svin i deres våben. Ridder Karl valgte derfor at have en pølse i sit våbenskjold, tillige fordi han holdt af den slags spise. Fra den stund blev Ridder Karl kaldt for Karl Pølse.

6. HORNE

Horne er beliggende med udsigt over Skagens Odde. Dette landskab har sin egen helt specielle udvikling. Læs mere herom under tur 1 i beskrivelsen af Husmoderstranden.

7. LØJBJERG

Til højre for ruten ses Løjbjerg.

Bakkeområdet markerer Danmarks nordligste punkt i slutningen af istiden.

Vendes blikket mod de lavere flader vil man opdage, at de optræder i flere niveauer. De viser landets gradvise fremvækst, efterhånden som det steg op af havet.

8. HIRTSHALS "LYSETS" KIRKE

I årene 1888 til 1893 var pastor Hansen sognepræst i Horne - Asdal. Men det var sparsomt med lokaler, og derfor blev der holdt møder i kroens skænkestue.

Glæden var derfor stor, da den første indvielse af kirkebygget fandt sted i sommeren 1908.

Siden er kirken blevet udvidet og er et betagende syn.

Tagdækningen af tårnet består nu af kobberplader, som har fået en dejlig grønlig farve.

Indgangen, med den gamle yderdør, følger sig smukt sammen med forpladsen, der er belagt med store brosten.

Kirkens lyse præg kommer fra de nye vinduer, som slipper en del mere lys ind, end de gamle trævinduer gjorde. Det er derfor, biskoppen betegnede kirken som Lysets kirke ved indvielsen af tilbygningen.

BYEN

Ruten går forbi Den Grønne Plads, hvor billedkunstneren Dorte Dahlin har skabt et samlende midtpunkt for byens borgere og gæster. Det er et godt sted at komme i snak med folk der kan fortælle historier om havet, dets glæder og sorger.

Nyd derefter en slentretur i gågaden. Det er et sted med aktivitet.

Der kan læses mere om Den Grønne Plads og gågaden under tur 4.

RUTE 3

Ruten starter fra byens søndre kant med udsigt over hustagene. Derefter åbner den naturskønne Nejst plantage sig, og man nærmer sig Emmersbæk kirke.

1. EMMERSBÆK KIRKE

Den karakteristiske røde farve springer en i øjnene, når man nærmer sig Emmersbæk kirke, som er opført af arkitekterne Friis og Moltke i 1982.

Kirkens røde farve blev valgt efter mange og lange diskussioner.

Menighedsrådet ville på grund af vedligeholdelse have en rød kirke. Arkitekterne mente derimod, at bygningen skulle males hvid både ude og inde.

På et tidspunkt blev sagen afgjort, og der blev indgået et ægte dansk kompromis.

Kirken skulle være rød udvendig og hvid indvendig. Men det blev alligevel arkitekterne for kunstigt. Den endelige vedtagelse blev de karakteristiske røde mursten såvel ude som inde.

Udsmykningen af kirken er blevet udført af Valdemar Foersom Hegndal. Kunstneren har blandt andet lavet en smuk glasmosaik til vinduet bag alteret. Han har ligeledes tegnet døbefont, alterbord og prædikestol. Disse ting er udført i limtræ.

2. ULVKÆR MOSE

De fund, som er gjort i mosen, vidner om, at der har levet mennesker i denne egn i hundreder af år. Læs mere herom i beskrivelsen af lurene fra Ulvkær mose under rute 1.

3. TORNBY GL. LANDEVEJ

Den gamle landevej blev til, da den i 1869 blev en del af den gennemgående vej til Horne skel.

Men dengang var det andre tider med andre holdninger.

I december 1899 vedtog Tornby sogneråd, at der ikke skulle foretages forbedringer for cyklister. Det at cykle blev forbundet med uforsigtig kørsel og var til fare for andre vejfarende.

Senere kom de første automobiler til, og udviklingen måtte selv sognerådet bøje sig for. Kuske havde dog stadig fortrinset. Hvis en kusk løftede pisken, skulle bilisten tage holdt, til hestevognen havde passeret.

Det var først i 1933, at vejen blev asfalteret. Om det så var med sognerådets gode vilje, kan man kun gisne om!

4. RUSSEBAKKEN

Da de russiske sømænd fra skibet Pevoj i en orkanagtig storm en nat i 1758 skulle forbi Hirtshals, havde de ikke forudset Nordsøens barske luner. Skibet forliste.

Næste morgen mødte der Tornbyboerne et frygteligt syn. Det vældige skib lå krænget, masterne var knækket, og dele af agterstavn var forsvundet.

De overlevende blev hjulpet med mad og husly i Tornby og de omkringliggende gårde.

Siden forliset har den tilgroede vandreklit taget navn efter de omkomne russere. De skulle efter sigende være begravet i klitten.

Med begravelsen ophører kendskabet til russerne. Men Russerbakken ses endnu. Den ligger smukt ved det hav, som blev russernes skæbne.

5. TORNBY KLITPLANTAGE

Ruten fortsætter gennem Tornby klitplantage, som er en afvekslende plantage.

Mod havet kan man se et 300 m bredt bælte med hævet stenalder-havbund dækket af frodigt grønsværsklit.

6. KRAGESTRAND

I ældre tid var der ofte hektisk aktivitet på stranden.

Her skyllede vragsodset op, og så var det om at komme først til mølle ...

Strandingerne var endda så mangfoldige, at de udgjorde et vigtigt supplement til de fattige fiskeres levebrød.

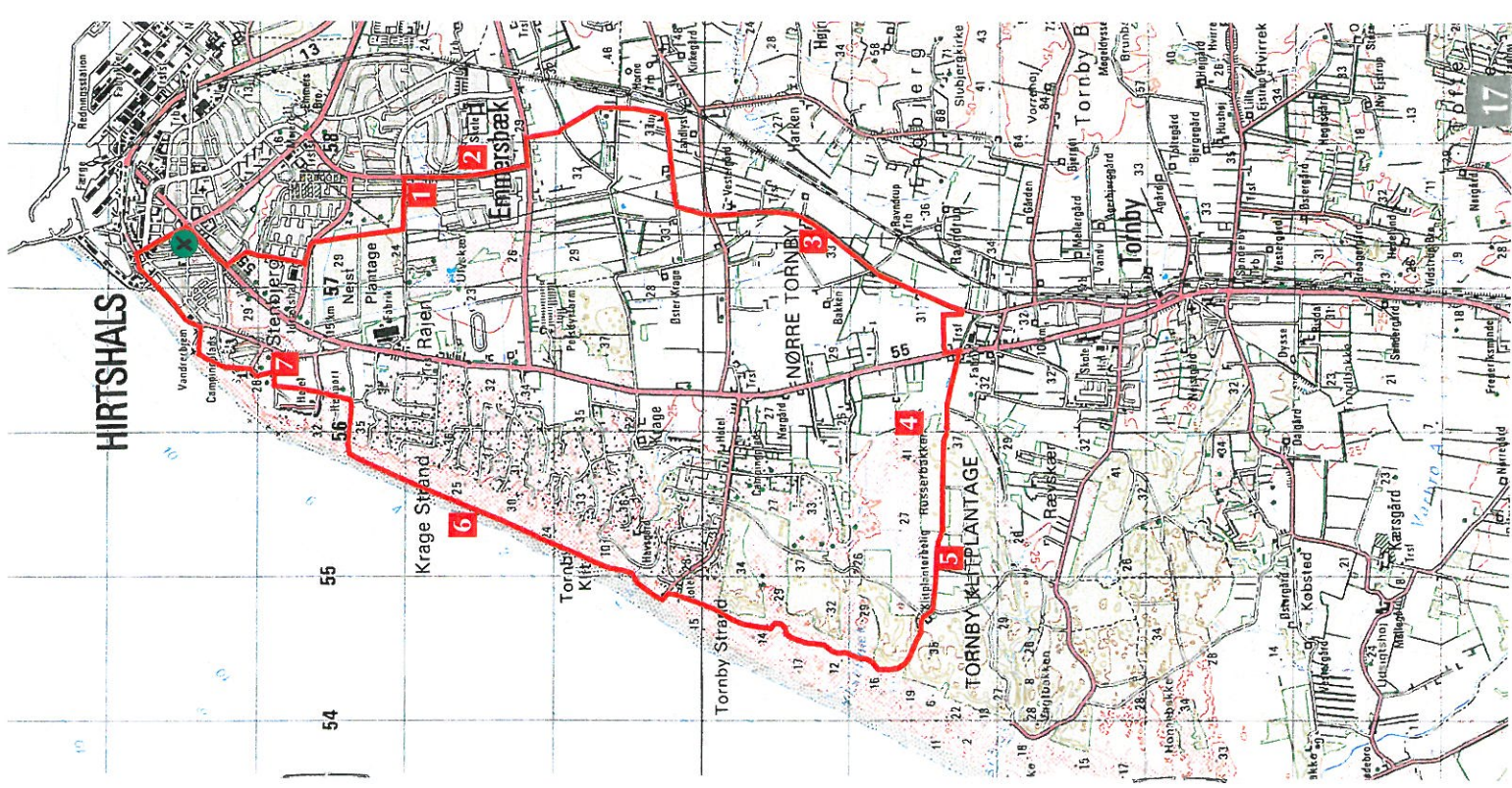
I 1870'erne skete det, at nogle læger mente, at havet havde en helbredende virkning. Dette blev snart den almindelige opfattelse.

Badningen foregik ved, at man lagde sig i havstokken og lod bølgerne rulle over sig. De mest frygsomme var forbundet til badehuset med en livline.

Om havet kan helbrede, kan diskuteres, men en dukkert i det brusende Vesterhav vil altid være en forfriskende oplevelse.

Hirtshals fyr. Foto: Lars Ullitz.

Fra pynten på stranden rejser det gamle Hirtshals fyr sig. Det er et af de højeste og smukkeste, som endnu findes på Danmarks vestkyst.

Det 35 m høje Hirtshals fyr har nu stået vagt over Hirtshals siden 1860. I det store hele er det stadig det samme gamle fyrtårn med det samme vejledende lys.

I klart vejr kan det stærke lys ses helt op til 25 sømil fra land.

Det er besværet værd at gå de 144 trin op i toppen. Forpusket bliver man sikkert, men udsigten over det skønne Vendsyssel er alle anstrengelserne værd.

Man vil flere steder se store sten, som isbræen under istiden førte herved fra de norske fjelde.

En gammel historie knytter sig til fyret.

“Den slemme Peter”

Der fortælles om en gammel gubbe, som blev kaldt “den slemme Peter”. Han boede i en hule på pynten ved fyret. Den gamle var ikke tilfreds med, at fyret blev bygget. Her skulle aldrig blive fred. Han lovede derfor, at han ville rumstere på trappen og i fyrmesterens kælder. I de senere år har han dog forholdt sig roligt. Det nuværende fyrapersonale har ikke været generet af ham.

Efter at vestenvinden, på turen langs stranden, har rusket i tøjet, er det en dejlig oplevelse at sidde i læ på Den Grønne Plads.

Herefter fortsætter ruten op ad gågaden. Læs mere herom under rute 4.

RUTE 4

Turen starter i Hirtshals. Se rute 1 for en beskrivelse af **Havnen, Color Line, Fiske-auktionen og Nordsøcentret**.

1. SILDEHALLEN

Ruten fortsætter langs havnefronten mod sildehallen med den bølgede tagdækning. Her finder man nogle af kunstmaleren Lars Nielsens friser med lokale motiver.

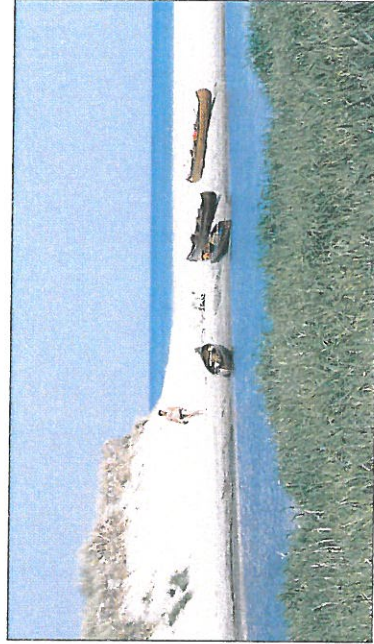
2. LILLEHEDEN KLITPLANTAGE

På de blæsende dage bliver man rusket igennem af vejr og vind på turen langs stranden. Men Lilleheden klitplantage giver læ for vejr og vind. Læs mere herom under rute 2.

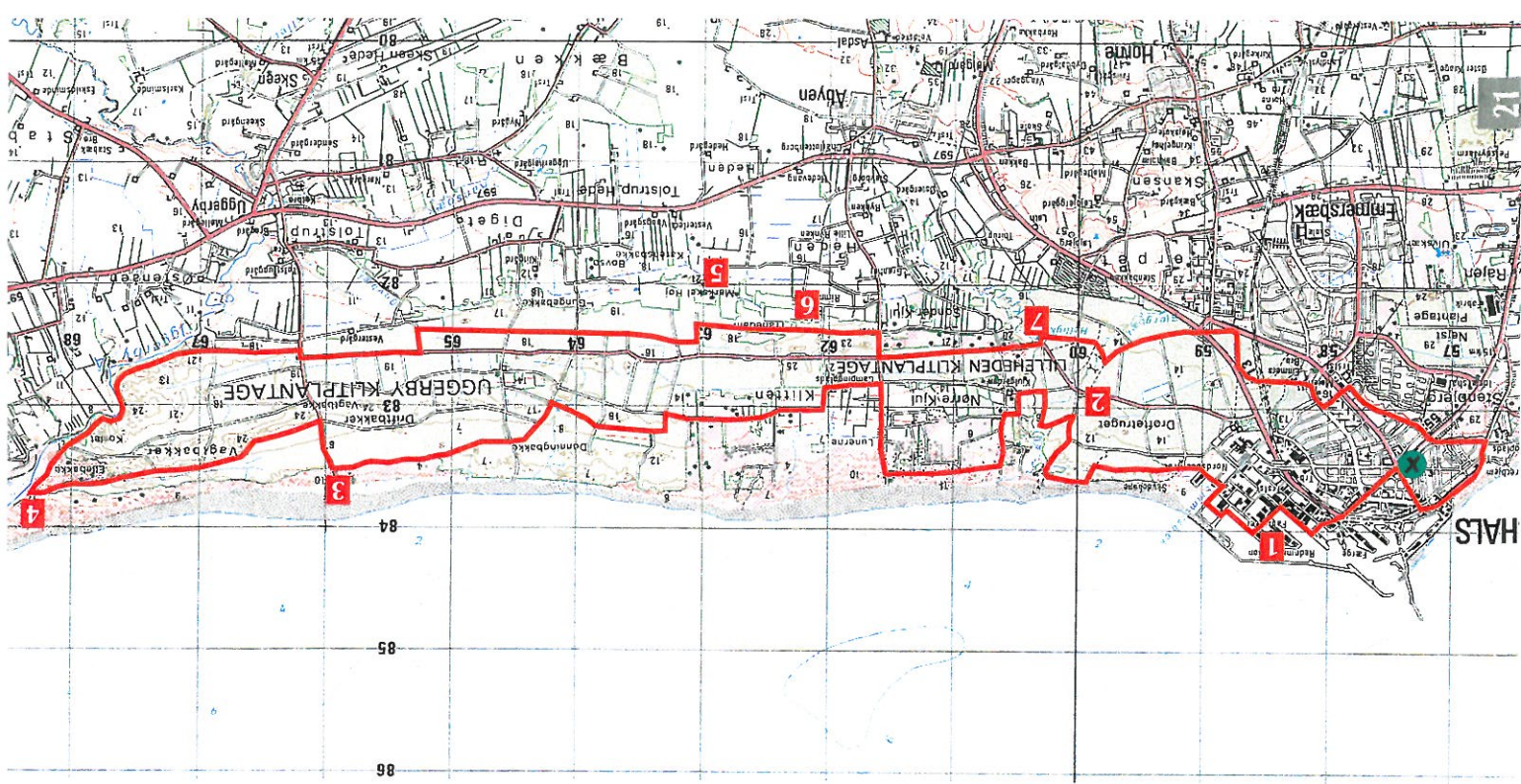
3. FLADBÅD OG VRAG

Det uforudsigelige hav langs vesterhavskysten har krævet mange ofre. Fladbåden og vraget ligger der som symbol på de skibsstrandinger, som i de forrige århundreder var så almindelige.

Vraget blev i årene fra 1600-1900 brugt til at fragte især landbrugsvarer og flæsk til "Sørlandet", som Norges sydlige del blev kaldt, og træ og jern til Danmark. Fladbåden var specielt konstrueret til at bringe gods fra de strandede skibe i land.

Uggerby Å. Foto: Lars Ullitz.

4. UGGERBY Å

For enden af Uggerby klitplantage løber Uggerby Å, som omgiver sig med et rigt dyreliv, deriblandt isfugl og odder. Desuden er den kendt for at være et af Jyllands bedste ørredvande.

Ved Uggerby Å kan man leje kanoer og padle en tur ned ad åen, mens man nyder naturens ro. Kanoerne lejes i Uggerby gamle købmandsgård 1,5 km væk.

5. MÅRSKEL HØJ

Engang ville Karl Pølse tilegne sig en præsts kiste og blev derved årsag til drabet på præsten. På grund af denne gudsbe-spottende handling blev Karl Pølse sat i en tønde banket fuld af store søm. Man lod tønden rulle sønden ned af Mårskelhøj og der, hvor tønden standsede, blev han begravet.

Hver nytårsnat sidder præsten på kisten ved siden af højen. Han betragter Karl Pølse, der som bod rider kredsende omkring med lænke fra håndledet til hestens forben.

For at slippe for denne straf kan Karl Pølse ses på vej fra sin grav til Asdal herregård. Han når dog aldrig derhen, for han skal være tilbage inden hane gal. Karl Pølse er derfor uden håb om en hæderlig og salig opstandelse.

6. GOLFBANEN

Banen ligger i et naturskønt, let kuperet område, omgivet af fyrreskov og indlandsklitter. Der er et rigt dyre- og fugleliv, som kan opleves under en golfrunde på banen.

Trænger fødderne til hvile, og er appetitten til stede, er der mulighed for at nyde kolde drikkevarer eller en frokost på golfbanens café.

7. HELLIG KILDE

Ruten går forbi en hellig kilde. Hertil er der knyttet flere historier. Læs om en af de mest kendte under rute 2.

DEN GRØNNE PLADS

På Den Grønne Plads har Dorte Dahlin skabt et samlende midtpunkt for byens borgere og gæster. Tag et hvil, og nyd den gode udsigt over havnen og havet.

Netop temaet "at kaste blikke ud over havet" har kunstneren brugt som inspirationskilde til de mange variationer af kunst på pladsen.

De to bassiner er udformet som to store øjne. I roligt vejr springer en gådefuld geiser fra "øjnene" ca. hvert femte minut, i stormvejr op til tre gange i minuttet.

En vindmåler sender signaler videre, så der bliver flere bølgeskulp, jo mere det blæser. Bevægelserne i bassinerne afspejler på den måde havets bølgeslag.

GENNEM BYMIDTEN

Efter det interessante bekendtskab med den grønne plads er turen i gågaden en dejlig afslutning. Gågaden sprudler af aktivitet.

RUTE 5

Ruten starter i **Tornby**. Læs mere om Tornby under rute 6.

1. TORNBYS KIRKE

Kirken med de kløvede metertykke kampestenmure og den usædvanlig høje sokkel er en af de ældste kampestenkirker i landsdelen.

På baggrund af den interessante runeindskrift på den nordvendte væg anslås det, at den ældste del af kirken må være opført omkring år 1200.

2. GL. TORNBYS

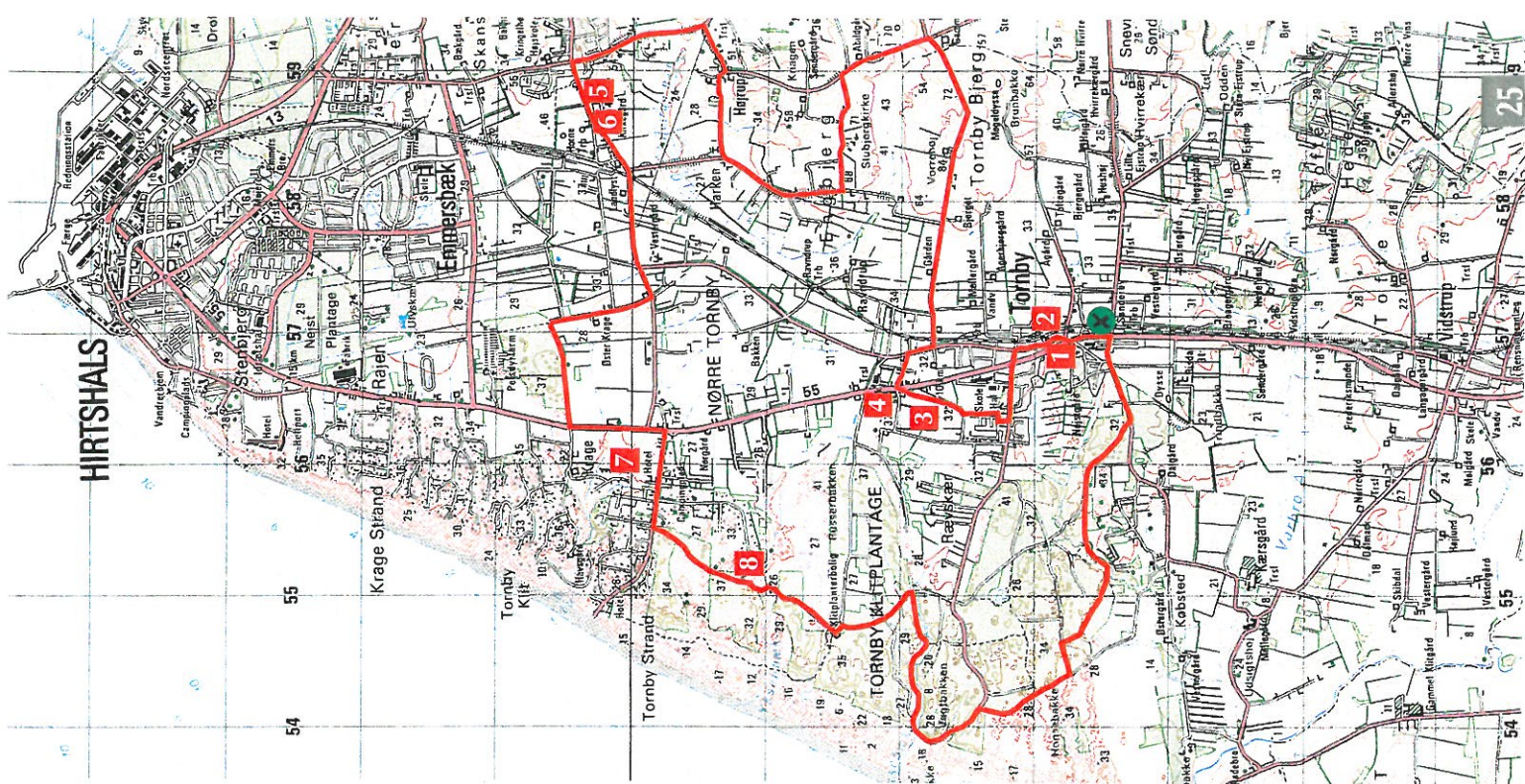
Prøv at gå på opdagelse i de gamle bebyggelser i Gl. Tornby. Her finder man Tornbys smedie, hvor smeden arbejder med de gamle værktøjer.

3. STENDYSSE

På købmandsgårdens agre står den mere end 4.000 år gamle Tornby-dysse.

Foto: Lars Ullitz.

Man har ikke kendskab til fund fra kammeret, men der har sandsynligvis ligget knogler, lerkar, økser og ravperler. Disse personlige ejendele blev lagt ved siden af den afdøde, for vedkommende havde brug for dem på dødsrejsen, der lå forud.

4. DEN GAMLE KØBMANDSGÅRD

Det hele begyndte den 29. oktober 1827, hvor Søren Jensen overtog gården efter svigerfaderen. Efter eget udsagn skulle Sørenns tidligste handel være køb af en gammel so, som han lod slagte, salte og gå til Norge. Så var han ejer af 10 rigsdaler og handelsmand.

Søren Jensen og Mette Ovesdatter var dygtige handelsfolk. Købmandsgården blev inden- som udensogns midtpunktet i den skudelfart og handelsfærd, der for det meste gik til Norge, men også til England og Tyskland.

Sørenns mor skulle dog have været dybt bekymret over al den handel og storhed og udtrykte det i ordene: "Båre de injts glæmmer Vor Herre, få ol djæ sager".

Et kig ind i den gamle butik giver et billede af tiden, siden Søren og Mette bestred købmandsgården. Der handles med gamle købmandsvarer og egnsspecialiteter og det dufter af friskmalet kaffe, tørrede jyder og tovværk.

5. HORNE KIRKE

Før Hirtshals fyr blev rejst, skal kirken have været anvendt som sømærke af fiskerne.

Kirken er opført af tilhuggede granitkvadre. Stilen er typisk for den romanske periode. Det må derfor antages, at kirken er bygget i begyndelsen af 1100-tallet.

6. STENGRAV

En stengrav fra ældre bronzealder findes vest for det nuværende kirkeårn. Det kunne tyde på, at den oprindelige trækirke har været i nærheden af et hedensk offersted.

I bronzealdergravens overliggersten findes skålformede fordybninger. De fleste nutidige forskere sætter dem i forbindelse med datidens dystre offerritualer, som ofte blev ledsaget af dybe toner fra lurerne.

7. TORNBY STRANDVEJ

Hos ravsliberen på strandvejen kan man se, hvordan smykker skabes af det gyldne naturmateriale - det er nordens guld. Kunstnerne er alle inspireret af egnen og viser gerne deres værker frem.

8. TORNBY KLITPLANTAGE

I klitplantagen åbner der sig en frodig og artsrig flora. Læs mere om plantagens træer og buske under rute 6.

Længere fremme passerer den maleriske Yxenbæk ådal dybt nedskåret i ishavbunden. Folk på egnen mente, at bækken var befordrende for køernes brunst. Det kunne ej heller skade at tage en potte vand med hjem til konen: "Så blev hun så dejlig".

Vil man vide mere om den barske natur, kan man træde inden for i plantørbolegen. Her findes yderligere information og plancher om plantagen.

RUTE 6

1. TORNBY

Tornby og omegn byder på en rigdom af oplevelser, en duft af historie og uspoleret natur.

Tornby har et helt specielt historisk særpræg.

Byen var i gamle dage toldsted. Her blev kød, smør og uld fortoldet og sendt videre til Norge. Til gengæld for disse varer købte Danmark træ og jern af Norge.

2. LIVER Å

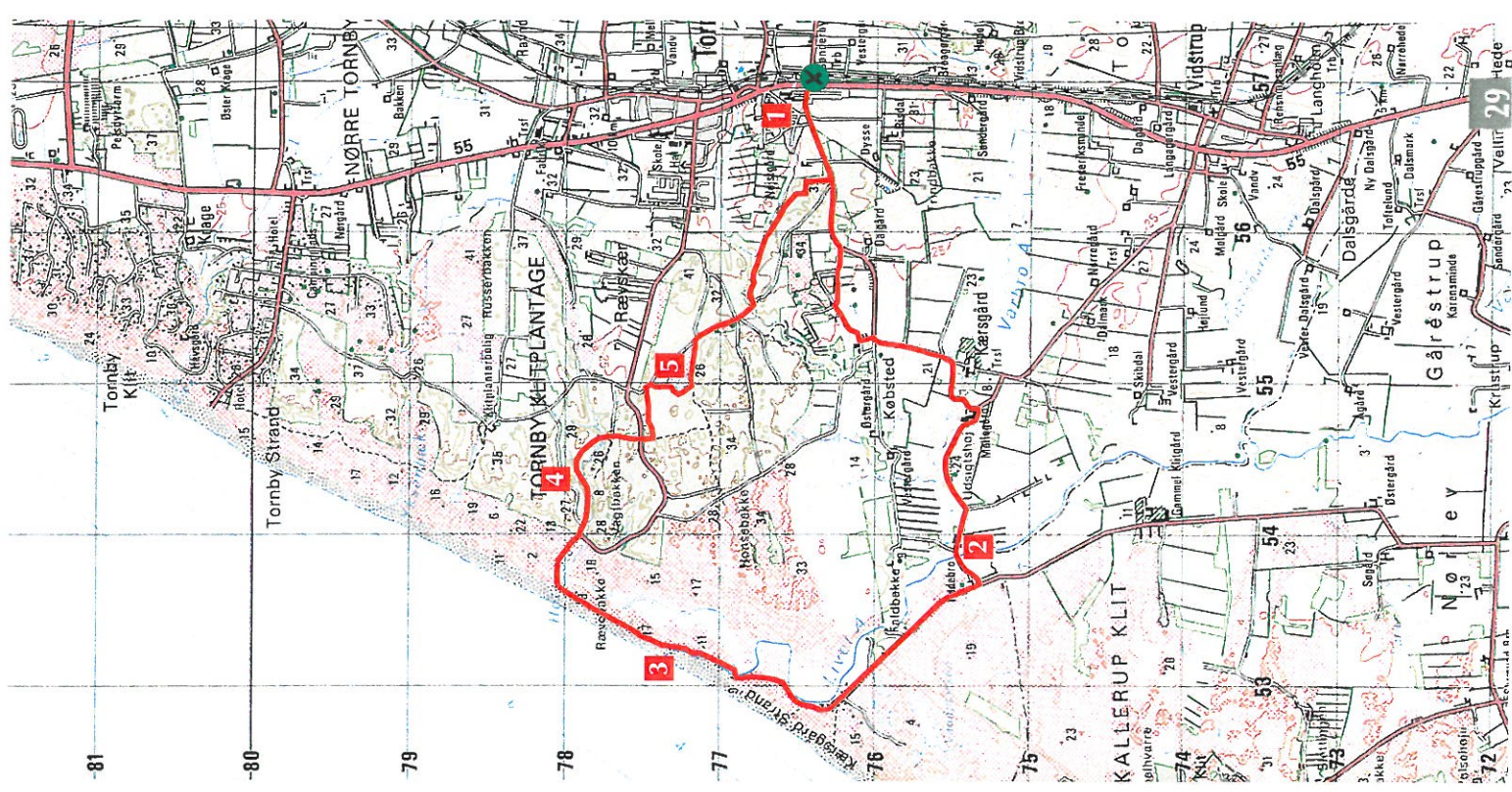
Fra Tornby går ruten til Røde bro, som fører over Liver å. Bo-pladser langs Liver å fra jæger- og stenalder fortæller, at her har levet mennesker i mere end 8.000 år.

Beboerne i tidlige tider har været afhængige af åen, og sted-kendte fra Hirtshals hævder, at navnet på åen er opstået, fordi den krævede et menneskeliv hvert år.

Ruten fører videre langs Kjærsgård strand over mod Horse-dammen, som er en idyllisk opstemmet sø. Den ligger smukt placeret i Tornby klitplantage.

Gyvelbusk. Foto: Lars Uflitz.

3. LIVER Å'S UDLØB

Udløbet blev fredet i 1956, da dette område er et eldorado for fisk, fugle og andre dyr. I træktiden overnatter tusinder af stære fra hele det nordvestlige Vendsyssel i de omkringliggende tagrørs-bevoksninger.

Ved sandflugt trænges Liver Å samt andre danske åer mod nord og øst. Efterhånden flyttes den så meget, at der dannes klitter på ydersiden af åen.

Søen bliver kaldt "Den gamle å" og blev dannet pga. oversvømmelse af åen.

Liver å er derfor gravet ud gennem klitten.

4. TORNBY KLITPLANTAGE

I klitplantagen kan man opleve en alsidig natur.

Vender man blikket mod havet, kan man se et 300 m bredt bælte med hævet stenalder-havbund dækket af frodigt grønsværsklit med en front af hvide havklitter.

Rettes blikket ind mod landet, åbner der sig en frodig og artsrig flora. Bjergfyren har været hovedtræart i plantagen, men den udviklede sig dårligt. Derfor er der i de senere år blevet plantet Sitkagran. Nogle meget smukke bevoksninger af Sitkagran har bevist denne træarts hårdførhed.

Løvfældende buske som havtorn, blågrøn rose, hvidtjørn, almindelig hylde, ribs og stikkelsbær danner næsten uigennemtrængelige krat i klitplantagen. Disse krat trives i lysninger og langs veje og stier i plantagen.

5. SKITTERISØEN OG BAKKERNE

Skitterisøen er udgravet i nyere, fredeligere tider. Den har taget navn efter bakkerne, som ligger sydfor. Efter dette navn at dømme huserede alskens troldeøj i bakkerne.

LITTERATURLISTE

Litteratur udgivet før 1984

"Litteratur om Hirtshals kommune, et udvalg".
Udgivet af Hirtshals bibliotek, 1984.

Litteratur udgivet efter 1984

"Lejrskole i Hirtshals". Pædagogisk central, 1994.

"Fischrezepte", Hirtshals, 1993.

"Fiskeopskrifter", Hirtshals, 1993.

"Velkommen til 40 km strand på toppen af Danmark".

Sejlund, Hans: "Den selvejende institution Nordsøcentret".
Hirtshals, 1989.

Mølbjerg, Ingvard: "Asdal gennem 600 år". Centraltrykkeriet.

Endvidere kan det anbefales at gå på:

Lokalhistorisk museum. Sophus Thomsensgade 6.
9850 Hirtshals.

Turistikontoret, Nørregade 40, 9850 Hirtshals.

Hirtshals Vandrerhjem
Kystvejen 53, 9850 Hirtshals
Tlf. 98 94 12 48 – Fax. 98 94 56 55

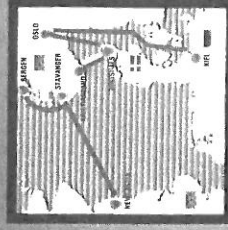
FLEST MULIGHEDER OG MERE TID TIL FERIE

En Norgesferie er alt for kort til lange sejlture. Color Line sejler dig hurtigst til Norge: Kun 4 1/2 time til Kristiansand og 8 1/2 time til Oslo.

Color Line har også flest afgange. Vi har 4 afgange i begge retninger dagligt på Hirtshals-

Kristiansand ruten, og 1 daglig afgang i begge retninger på Hirtshals-Oslo ruten.

Color Line gør det nemt for dig, der vil have mest mulig tid til ferie.

Color Line

Tlf. 99 56 19 66

HIRTSHALS-OSLO · HIRTSHALS-KRISTIANSAND